

Voert Rusland in Oost-Oekraïne een bevrijdingsoorlog?

Ab Gietelink

Westerse media verspreiden het beeld dat Rusland in Oost-Oekraïne geen steun bij de lokale bevolking zou hebben voor haar invasie. Maar de Donbas republieken Donetsk en Loegansk, evenals de bezette aangrenzende districten zijn overwegend Russisch sprekend en gezind. Rusland claimt in die regio's een bevrijdingsoorlog te voeren. Het westen en Oekraïne wijzen iedere suggestie voor een referendum over hertekening van de internationale grenzen bij voorbaat van de hand.

Na de 'Maidanstaatsgreep' (in de westerse media aangeduid als 'Maidanrevolte') in februari 2014 organiseerden de regionale besturen van de autonome republiek de Krim (2,5 mln inwoners) en de 'oblasten' Donetsk (4 mln) en Loegansk (2 mln) in mei 2014 onafhankelijkheidsreferenda. Op de Krim stemde 95% voor onafhankelijkheid (opkomst 80%). in Donetsk 89% (opkomst 75%) en in Loegansk zelfs 96% (opkomst 75%). Alle drie de Russisch gezinde gebieden verklaarden zich na de referenda onafhankelijk.

Omdat opdeling van Oekraïne voor haar regering en westerse naties onbespreekbaar was werden de referendumuitslagen niet erkend. Rusland erkende de referendumuitslag van de Krim wel, waarna de Krim opname binnen de Russische federatie vroeg. President, Federatieraad en Doema honoreerden dat verzoek en voltrokken in maart 2014 de annexatie van de Krim.

Donetsk en Loegansk bleven onafhankelijk en verkozen in 2014 nieuwe regeringsleiders en parlementen. Oekraïne ontketende daarop een burgeroorlog en veroverde het westelijk deel van de afgescheiden volksrepublieken. Het beruchte nationalistische Azovbataljon veroverde toen de havenstad Marioepol. Rusland hield zelfs daarna de onafhankelijkheidsverklaringen van de zelfverklaarde Donbas republieken af en pleitte voor een autonome positie van de beide oblasten/republieken binnen Oekraïne. Deze 'autonomiseringsregeling' werd in 2015 opgenomen in de Minsk akkoorden, maar door Oekraïne nooit uitgevoerd. Als gevolg van de Oekraïense bombardementen vluchtten tussen 2014 en 2022 ongeveer 700.000 burgers vanuit de Donbas naar Rusland en kregen daar onderdak. Het Russische persbureau TASS meldt dat er sinds het begin van de 'militaire operatie'

op 24 februari 2022 ongeveer 1 miljoen grotendeels Russisch sprekende vluchtelingen uit Oekraïne in Rusland bijkwamen, wat het totaal op 1,7 miljoen brengt. Pas op 21 februari 2022 acht jaar na de 'Maidanstaatsgreep', erkende de Russische president Poetin de onafhankelijkheid van Donetsk en Loegansk.

Kiest de meerderheid van de bevolking in de bezette grensgebieden voor een toekomst met Oekraïne of met Rusland? Taal en cultuur spelen een belangrijke rol bij nationale identificatie. Zij blijken bij conflicten leidend in de politieke keuzes van de lokale bevolking. De meerderheid van de Oekraïense bevolking als geheel spreekt beide talen, maar de moedertaal is vaak bepalend voor de identificatie. 70% (29,5 mln.) heeft het Oekraïens en 30% (14,5 mln.) heeft het Russisch als eerste taal. Maar in de Donbas is die verhouding omgekeerd en is het Russisch de voertaal. 75% (3,0 mln.) van Donetsk en 70% (1,4 mln.) van Loegansk en heeft het Russisch als eerste taal, terwijl een groot deel van hen zich ook nog Russisch voelt.

Boeken, kranten en internet in Oekraïne verschenen tot voor kort overheersend in de Russische taal en dat verandert maar langzaam. Om de eigen identiteit te bevorderen en de plaats van het Oekraïens te versterken heeft de Verchovna Rada (Het Oekraïense parlement) de afgelopen decennia een serie taalwetten aangenomen waarin de officiële tweetaligheid van Oekraïne bij wet werd verboden. In juni 2019 trad de voorlopig laatste taalwet in werking waarbij het Oekraïens in het onderwijs en bij overheid, cultuur en zorg de exclusieve voertaal is. Er zijn enkele minderheidsbepalingen voor het Krim-Tartaars en Europese talen, maar niet voor het Russisch. Russisch kan alleen informeel als spreektaal worden gebruikt. De onderdrukking van de Russische taal en cultuur is een belangrijke bron van frustratie in het conflict. Directeur van de Ruslandacademie Marie-Therese ter Haar stelt dat de 'Oekraïniseringsmaatregelen' met name op het jongere deel van de bevolking grote invloed hebben gehad.

In tegenstelling tot bijvoorbeeld België is er in Oekraïne geen taalgrens, maar een breed overgangsgebied tussen de beide taalgemeenschappen. De bevolking Oostelijk van de Dnjepr is in taal, cultuur en politieke voorkeur sterk pro-Russisch gezind, maar de voorheen Russisch georiënteerde grote steden Odessa en Charkov zijn door de 'Oekraïnisering' volgens recente peilingen nog maar voor de

helpt Russischtalig en nemen een middenpositie in tussen Europees Oekraïne en Russisch Oekraïne.

Westerse berichtgeving volgt grotendeels de informatie en propagandaoorlog van de Oekraïense staatsorganen, maar welke analyse maken kritische westerse journalisten ter plaatse?

De onafhankelijke Amerikaanse journalist Patrick Lancaster woont sinds 2014 met vrouw en kind in de stad Donetsk en doet van daaruit verslag over de oorlog in de Donbas. Hij stelt dat de bevolking in Donetsk en Loegansk overwegend Russisch gezind is en het westen zeer eenzijdig verslag doet van de oorlog. "Het enige dat in het westen wordt getoond zijn de resultaten van Russische aanvallen op Oekraïne en niet de aanvallen van Oekraïne op de burgerbevolking in de Donbas republieken". Lancaster presenteerde begin mei op zijn YouTube kanaal (0,5 miljoen abonnees) als een van de weinige westerse journalisten een serie livereportages met interviews vanuit zwaar beschadigde locaties in Marioepol. De westerse media hadden veel aandacht voor de paar honderd burgers, die uit de staalfabriek Azovstal in Marioepol kwamen en de gelegenheid kregen om via een corridor per bus naar door Oekraïne gecontroleerd gebied te reizen. Maar welke keuze maken de ongeveer 100.000 achterbleven burgers uit Marioepol en hoe zien zij hun toekomst? De Nederlandse journaliste Sonja van den Ende reisde 'embedded' met de Russische troepen mee naar de havenstad. Zij stelde net als Lancaster vast dat de achtergebleven inwoners niet alleen Russisch spreken, maar de Russische invasie ervaren als 'bevrijding'. Het Oekraïense Azov Bataljon zou volgens beide journalisten nauwelijks steun hebben van de bevolking en bovendien de afgelopen jaren verantwoordelijk zijn voor het grootste deel van de enorme schade in Marioepol.

Welk toekomstperspectief voor Oekraïne is wenselijk en haalbaar? Een duurzame en democratische oplossing van het conflict in Oost-Oekraïne komt pas in zicht als de bevolking in de betwiste gebieden middels referenda haar eigen toekomst kan bepalen. Rusland en regionale besturen hebben referenda aangekondigd in de door Rusland bezette gebieden. President Zelensky heeft het Westen daarvoor al gewaarschuwd. Het geopolitieke probleem is daarbij dat het internationale recht binnen de VN geen procedure kent die kan leiden tot hertekening van internationale grenzen en de westerse grootmachten hiervoor een initiatieven ontwikkelen.

